

Des del Molinet

Joaquim Perramon

Ateneu Adrianenc

Estem a un quilòmetre i mig del mar pocs metres del mar amb una costa caracteritzada per la llarga serralada litoral que segueix tot el Maresme i continua per Collserola, essent travessada solament pel riu Besòs, que recull les aigües de tota la conca del Vallès, tal com es pot veure en el [mapa](#). (imatge 1)

Cap al final de l'era terciària el mar s'endinsava per la badia del que avui és el llit del Besòs fins arribar a Montcada. Quasi tot Sant Adrià estava enfonsat sota les aigües. Tampoc hi havia gran part del que ara és Barcelona que s'ha format sobretot amb les aportacions de terra del riu Besòs i aportacions de les rieres que baixen de la serralada.

...

Els primers pobladors d'aquesta zona, més o menys amb certa organització social, són els Ibers, els que viuen al costat del riu. Estudis i excavacions fetes per Joan Vicente i altres arqueòlegs del Centre Excursionista de Santa Coloma van confirmar la presència de restes humanes, de l'edat de bronze (1.500 anys a.c), en els terrenys argilosos de la [serra d'en Mena](#), en la confluència dels termes de Sant Adrià, Santa Coloma i Badalona. Aquí mateix, de la Serra d'en Mena hi tenim el Turó del Sanatori, Santa Rosa i Safarells.

La paraula Besòs ve de l'iber **BAE** que significa riu. Com apunta Coromines en la seva Onomasticon Cataloniae, Besòs donà nom a Baetulo (Badalona), un nom extraordinàriament semblant a Bético. De BAE deriven també: Besora, La Baells, Besalú... El riu era l'Ebre, Betis, Besòs. Al meu parer, també el terme Barkeno (Barcelona) deriva de BAE perquè Barcelona no podia ser una altra cosa que el Pla del Besòs.

El Besòs és molt curt perquè comença la confluència del Congost i el Mogent, prop de Montmeló i de Montornès, però va recullint les aigües, seguint el mapa de dreta a esquerra, del Mogent (La Roca, Montornès...), del Congost (Figueró...), el Tenes (Sant Miquel del Fai, Lliçà, Parets..), de la Riera de Caldes (Sant Feliu de Codines, Caldes de Montbui...), del Ripoll (Sant Llorenç Savall, Sabadell, Barberà...) , el Riu Sec (Matadepera i Sant Quirze) i la riera de Sant Cugat (Sant Cugat i Cerdanyola).

Des de sempre, ja en temps dels ibers, o els romans i posteriorment també, les vies de comunicació han seguit el camí més fàcil amb una correspondència molt gran amb el curs que segueixen les aigües que baixaven pels rius i rieres d'aquesta conca del Besòs. La carretera de la Roca seguia el Mogent, l'autovia del Figueró segueix el riu Congost, l'autopista de Manresa aprofita el Ripoll, la de Girona aprofita rieres i rius de la conca, etc.

Això significa que a mesura que es baixa en la conca la inter-connectivitat augmenta. Es tracta d'una inter-connectivitat natural. Si algun dia es fa una autopista entre Sabadell

i Granollers la inter-connectivitat d'aquestes poblacions augmentarà moltíssim, però mentrestant, en un període de temps molt gran, la inter-connectivitat natural de Moncada o Sant Adrià ha estat superior.

Des d'aquí, al marge dret del riu, es veu la ronda que ens dirigeix directament a qualsevol punt de la conca. A la inter-connectivitat amb la conca del Besòs, un pont més a baix s'hi afegeix la connectivitat amb litoral a través de que era la Via Augusta o Camí Ral o NII, i dos ponts més a baix amb la dita 'autopista de Mataró' que ara arriba ja a Palafolls. L'any 1848, s'hi afegeix un camí de ferro al node de comunicacions, el ferrocarril a Mataró.

La connectivitat ens porta també per autopista a Barcelona o Badalona. Per exemple, des de Sant Adrià podem arribar abans a Montigalà (Badalona) que els veïns de molts barris de Badalona o a la Zona Universitària de Barcelona o a Montjuïc que els veïns de molts barris de Barcelona.

...

Sabent ja on estem i algunes de les característiques fonamentals, tornem a la història. Com que el territori s'ha anat formant amb les avingudes del riu Besòs, ens resulta molt còmode prendre la referència del país mil·lenari. L'historiador adrianenc Joan Rovira i Costa va trobar un text de l'any 1012 a la Catedral de Barcelona on es fa referència a *ipsos molinos qui sunt constructos prope ecclesiam Sancti Adriani...*. Fa més de mil anys aquí, prop de l'església, hi havien molins.

L'església de Sant Adrià pertanyia al bisbe de Barcelona, que era el senyor feudal del poble amb el títol de baró. I la casa que el bisbe tenia a Sant Adrià s'anomenava "castell" i estava al costat de l'església. Diversos documents són testimoni de l'estada en aquest casal de bisbes i també de reis com Jaume II el 1292, Alfons III el 1317 i Pere III el 1373. Sovint els nobles venien a caçar i d'esbarjo.

L'any 1092 el bisbe Bertran, antic monjo de Sant Ruf d'Avinyó, va fundar a Sant Adrià el primer monestir a tota la península dels Canonges Regulars de Sant Agustí i Sant Joan Laterà annex a l'església primitiva i de les seves restes se'n va fer el castell de Sant Adrià, que posteriorment seria la rectoria de la parròquia adrianenca.

[Oleguer de Barcelona](#), que fou bisbe de Barcelona i arquebisbe de Tarragona i és venerat com a sant, va estar en aquest monestir i va arribar a ser-ne prior. L'any 1104 essent ja bisbe, tot i que ja no estava en el monestir, va aconseguir que el comte Ramon Berenguer III donés als canonges de Sant Adrià el delme de totes les naus que arribessin al port de Barcelona, així com també la part de les naus que es prenen als enemics en alta mar. Aquest delme era conegut com MARI IBI.

Els musulmans van arrasar Sant Adrià l'any 1.114 i el monestir es traslladà a Terrassa. Sant Adrià segueix sota la jurisdicció del bisbe de Barcelona, baró i senyor jurisdiccional i alodial del lloc i terme.

...

A Sant Adrià es donaven les condicions ideals per construir molins, ja que les aigües del Besòs es podien utilitzar com a força motriu per posar-los en funcionament. Per augmentar la pressió i per tant la força de l'aigua, es feia una resclosa que anava emmagatzemant-la i, a través d'una sèquia, arribava al molí. Quan l'aigua superficial del riu va ser escassa, aprofitaren la de les mines, que es nodrien de les aigües subterrànies del riu.

El 1774 aquests molins pertanyien a Pedro Gerónimo de Mena i eren coneguts com a molins de Riber i Tristany. En aquell temps les aigües que els movien eren després aprofitades, mitjançant sèquies, per regar conreus.

A mitjan segle XIX, Pascual Madoz, l'autor d'una de les dites [lleis de desamortització](#), importantíssima llei que afectaria fortament la propietat del sòl a Sant Adrià i, per tant, la seva història, va descriure el terme municipal de Sant Adrià com una zona de pla travessada, per una banda, pel camí ral, i de l'altra pel riu Besòs, les aigües del qual movien un molí fariner. Aleshores el poble tenia 42 cases i 202 habitants. El descriu com una zona agrícola on, malgrat la pobra qualitat d'algunes terres, la presència del riu afavoria el conreu de regadiu, juntament amb l'aplicació dels seus habitants i a un acurat cultiu. Els productes principals eren vi, blat, llegums, hortalisses i fruites diverses. També hi esmenta la presència de boscos de pollancre i salzes a ambdós marges del riu Besòs, que habitualment es podia creuar a peu, però que les riuades feien de vegades impracticable i provocava perjudicis considerables a la població.

En el s.XIX, el sòl cada cop estava més consolidat per a portar a terme activitat i la desamortització comportà importants canvis en la propietat que passa d'un senyor, el baró episcopal, a uns senyors, l'aristocràcia. Com a exemple, veiem que al marge dret, després de la ronda, hi ha un barri que es diu Monsolís. Bàsicament és un barri de naus industrials i és propietat encara avui del marquès de Monsolís.

A inicis del segle XIX l'augment dels camps de cultiu, de les vinyes i la notable disminució dels boscos que hi havia a banda i banda de riu, a més de les noves rases i mines, van provocar que el riu quedés sec i s'hagué de recórrer a noves mines per aprofitar les aigües subterrànies i tornar a engegar molins i recs.

A finals del segle XIX i començaments del segle XX el pintor [Nicanor Vázquez](#) dibuixava les arbredes del marge del Besòs tocant al Molinet que servien de zones d'esbarjo, igual que a la Mina a l'altra banda del riu. La població benestant de Barcelona venia a passar el diumenge i fer el berenar de camp. [Imatges 2](#)

L'aire també era de qualitat. En el darrer turó de la Serra d'en Mena, que es visualitza des del pont del Molinet hi havia un turó de 64 m. d'alçada i la Masia de la Torre Roja del segle XV. Promogut per Mn. Josep Pons i Rabadà, rector de la parròquia de Sant Adrià de Besòs, i l'Associació de Senyores de l'Esperit Sant, que van aconseguir finançament, es van comprar els terrenys i s'hi va construir el [Sanatori de l'Esperit Sant](#) per a tuberculosos, en un edifici modernista que encara existeix, dissenyat pels arquitectes [Manuel Joaquim Raspall Mayol](#) ([Nota 1](#)) i [Josep Alemany Juvé](#) i que es va inaugurar l'any 1917([Nota 2](#)). [Imatge 3](#)

En aquella època el molí ja era història. Només com a referència, quin sentit podia tenir aquell molí quan ja al 1879, els industrials Gabriel Campanyà i Joan Gallarda van demanar permís pel que acabaria sent la Farinera del Clot ?

A començaments del segle XX, la propietat concentrada en poques mans, la disponibilitat d'aigua, la proximitat a Barcelona i l'excel·lent connectivitat millorada pel pas del ferrocarril – llavors el darrer pont, actualment el “darrer pont” és el del tramvia – i amb l'accés al mar, creen les condicions perfectes per a una industrialització intensiva del territori que es recolza sobretot en les indústries elèctriques.

L'any 1913 s'inaugura la primera central tèrmica de Sant Adrià al marge esquerra. També se'n construirà una altra – Catalana de Gas i Electricitat- el 1915 que conclou el 1917, al marge dret. A partir d'aquell moment es van instal·lar moltíssimes indústries

fins el punt que en els anys 70 hi havia 800 llicències industrials d'empreses de totes dimensions, grans, mitjanes i petites, i de tots els sectors, automoció, tèxtil, químic...Hi havia més indústries que bars o comerços.

...

L'any 1900 la població era de 418 habitants i en els anys 30 va arribar a més de 6.000. Primer va arribar gent de la Catalunya interior, després, seguint la costa, d'Alcanar, Castelló, València, Murcia, Andalusia...

El paisatge i el medi ambient es va deteriorar. L'aire, l'aigua, el sòl. El riu Besòs era considerat com el més contaminat d'Europa. Brutal el poema de Màrius Sampere i Passarell (Nota 3).

Hi ha una foto de la passera del Molinet feta pel periodista [Josep Maria Huertas Claveria](#) que reflecteix també la duresa d'aquella època. [Imatge 4](#)

...

Ens els anys 30, encara es podien veure part dels grossos murs del Molí (dels quals ens resta alguna fotografia) i les darreres pedres d'aquests molins van desaparèixer a les riuades de l'any 1962.

Aquest espai va caure en una profunda depressió de la que s'ha anat referent amb la recuperació de la llera del riu impulsada per la celebració del Fòrum de les Cultures de 2004. Ara hi ha un gran parc del que gaudeixen milers de veïns de tota l'Àrea Metropolitana, principalment dels municipis més propers.

De natural, el parc no ho és massa, ni ho serà. Es tracta d'un espai integrat a la 'urbe' que es requereix per a una sèrie de funcions. Per la llera del riu hi passaven unes línies aèries d'alta tensió. Doncs segueixen estant, evidentment. Ara van per sota dins una galeria de serveis que comparteixen amb cablejat de comunicacions. També hi ha soterrades conduccions de gas. El metro ja travessa per sota el riu en diversos punts...

...

La super-connectivitat d'aquest espai del riu Besòs entre Sant Adrià i Montcada contrasta amb la manca de connectivitat entre barris propers. De l'Ateneu Adriànc a l'Ateneu Domingo de Montcada hi ha 22 minuts en bicicleta o 15 minuts en cotxe que contrasten amb els 45 que es triga en transport públic. Això delata que hi ha un aïllament dels barris amb població amb un nivell de renda baix que, a més, si no es millora aquesta connectivitat, té com a conseqüència el desplaçament de la gent amb menor renda cap aquestes zones (Nota 4).

Les passeres del Molinet, tantes vegades arrossegades per les riuades són una història terrible que ha passat però de la que n'hauríem d'aprendre. Ha costat que avui estiguem plàcidament damunt un pont molt sòlid que difícilment la riuada s'endurà. I els reptes no han acabat.

Imatges:

1. [Mapa de la conca del Besòs](#)
2. Dibuix de Nicanor Vázquez // Foto
3. [Sanatori de l'Esperit Sant](#)
4. [El pont del Molinet](#). 1968. Foto de Josep Maria Huertas Claveria

Notes

1.- Algú es pot preguntar què feia el rector de la parròquia de Sant Adrià promovent sanatoris a Santa Coloma ? Doncs passa que els límits parroquials no es corresponen amb els límits polítics i cal dir que son més realistes, es corresponen més amb els mercats, la mobilitat interna, que era el criteri que tenia [Pau Vila](#) per a fer divisions territorials.

2.- [Manuel Joaquim Raspall Mayol](#) es també l'arquitecte de El Molino al Poblesec.

3.- El poeta [Màrius Sampere i Passarell](#) que vivia molt a prop del Molinet, al carrer Andreu Vidal de Sant Adrià, el mateix carrer on està l'Ateneu Adrianenc, en el poema **Balada del déu, el riu i la mar** retrata el drama d'aquell espai:

He vist déu baixar pel Besòs,
l'única vegada que l'he vist, mai més.
Va ser un matí molt clar, brutalment clar,
ho havia de ser. De sobte, el cel retrocedí
fins a l'espai de la pietat, el color blau tancava
el cicle de les pluges espesses i fosques, un vent fi,
sempre frontal, maldava per endur-se
tots els danys de la nit. Però les veus del soterrani
lloaven la crescuda del riu,
l'aigua, escumosa, pervinguda,
del mal del fang, s'havia alçat dotze pams
per damunt de la seva pròpia respiració,
arrossegava soques i bidons, el turó negre
d'un ventre fart de mort, palmons i rates, tot allò concernent
a la primera pregunta del món. Vaig dir-me
que devia ser Ell, surant en l'oli i la bromera
dels àcids expulsats pels furtius onanistes
amants de taques i canals: Déu anava a mar,
vaig refer la vella història: de primer
s'hauria esgarriat dalt la muntanya
del Sanatori de l'Esperit Sant, per això, per fugir-ne,
hauria davallat als carrers tristos de Sant Adrià
on la gana i la munitat l'haurien emmalaltit, després,
més blanc i magre que la puresa, efectivament tísic,
hauria escopit sang als dos marges del riu i esperaria
que florissin, agraïdes, la runa i la mala herba,
però vingué la tempesta. Així devia haver estat
i ara anava a mar. Ho fa per tres raons
de pes: per no tornar a caure en l'error d'ésser vist,
per guarir-se amb el iode i la sal, per recobrar
la immensitat perduda. Allà, al capdavant del riu,
entrarà en el circuit de les taronges d'or,
es complaurà que el peix i la lluna siguin u,
coneixerà el vell Ulisses, que mai no tornà a casa:
amb ell repetirà el periple
de l'ànima nostra, també feta aigua.

4.- A la pel·lícula 'El 47' aquest problema de la comunicació i la relació amb les rendes baixes queda molt ben explicat

Referències

Bàsiques

Hospital de l'Esperit Sant. Guia del Patrimoni Històric i Artístic dels Municipis de Catalunya. Fundació per a la Difusió del Patrimoni Monumental Català. 2023 <https://www.poblesdecatalunya.cat/element.php?e=1443>

El Besòs, de la calma al 'besosat': quan el riu es desborda. Forum Grama 1 de desembre de 2024. <https://forumgrama.cat/el-besos-de-la-calma-al-besosat-quan-el-riu-es-desborda/>

Mil anys.. i més. Sant Adrià de vila a ciutat. Manuel Fuentes Vicent. Recursos Educatius XTEC. Generalitat de Catalunya. 17/10/2016. <https://serveiseducatiu.xtec.cat/santadria/recursos/historia/mil-anys-i-mes-sant-adria-de-vila-a-ciutat/>

Passera del Molinet sobre el riu Besòs. Barcelofília. Article elaborat amb la col·laboració de Joan Pallarès Personat. 12/12/2012 <https://barcelofilia.blogspot.com/2011/12/passera-del-molinet-sobre-el-riu-besos.html>

Sanatori Esperit Sant. Wikipedia. https://ca.wikipedia.org/wiki/Sanatori_de_l%27Esperit_Sant

Sant Adrià de Besòs. Wikipedia https://ca.wikipedia.org/wiki/Sant_Adri%C3%A0_de_Bes%C3%B2s